

LITURGIA E PIETAT POPULARA
QUALQUES ASPÈCTES SIGNIFICATIUS DINS L'ISTÒRIA
D'OCCITÀNIA*

per ROBERT CABIÉ

Sénhers e Dònas, cars amics de Catalonha,

D'en primièr, vos vòli regraciar per la vòstra aculhança e per l'onor que me fasètz per vòtre convit de parlar ambe vosaltres de *Liturgia e pietat populara en Occitània*. O farei dins la nòstra lenga occitana que 's tant vesina del catalan.

De que s'agís quand òm ditz: Occitània? Es un terraire qu'a pas de frontièras politics, coma ò sabètz. Se nos referissem al grop dels païses ont se parla un dialècte d'oc, sèm davant una airal vast e plan diversificat. Parlarem pas gaire dels païses del Nord: Lemosin, Auvernha o Del-finat (dins las Alps), pr'amor que coneissi pauc de causas sus aquelas encontradas, que son d'alhors totjorn estadas mai influençadas per las costumas francesas. Los altres domenis, Provença e Gasconha, an cadun la sieuna originalitat. De Provença, se sap que la riva esquèrra del Ròse demorèt longtemps dins l'Emperi, en de fòra del reialme de França. E Gasconha, al ponent, a conservat sa fisionomia pròpia que, del punt de vista linguistic, se marca per la particula *que* emplegada davant los vèrbs conjugats.

La nòstra recerca tocarà sobretot l'airal lengadocian, ambe Tolosa, la ciutat màger, que foguèt, un còp èra, capitala del reialme visigotic, Albigés, Roergue, Carcin e la val d'Arièja. Seguirem un desenvolopament istoric, despuèi l'epòca carolingiana fins als nòstres temps.

* Aquest és el text de les dues lliçons que el Professor Robèrt Cabié, de l'Institut Catòlic de Tolosa de Llenguadoc, donà a l'Institut d'Estudis Catalans el 24 de març de 1994. El text ha conservat aquí la seva forma original de discurs.

I. *L'Edat mejana*

Fins al sègle IX, los crestians dels païses cisalpïns celebravan pas la liturgia, coma uèi, segon las costumás de Roma, mas seguissian l'anciana tradicion que, d'Irlanda a Espanha, malgrat forças particularitats localas, aviá una estructura parièra e un meteís esperit. E dins los avescats d'Occitània meridionala, los usatges semblavan mai los de delà los Pirenèus que non pas los de França nimai del nord del terraire occitan.

Sabèm que lo rite roman arribèt en çò nòstre jos lo règne del rei Pepin e del emperador Carlesmanha. A-n-aquel temps, la màger part de las diòcesis de Catalonha èra estat restacada a l'archavescat de Narbona, pr'amor que lor metropòli, Tarragona, èra sotmès a la dominacion dels Arabs. Atal se farguèt una liturgia pròpia —la liturgia catalano-lengadociana qu'apelam— qu'èra pas res d'autre qu'una liturgia romana qu'aviá conservat un fum de pregàrias e de particularitats ritualas eiretadas del vièlh rite visigotic. Mas sus totes aquestes subjèctes, i a pas que de se fisar a l'òbra d'edicion e de comentaris del vòstre president, Dom Alexandre Olivar. El serà per vosaltres lo melhor guidaire que pòt existir, se volètz vos engatjar sus aqueste camin. Veiretz —ne soi segur— que tot aquò sotlinha los ligams de parentat entre Catalonha vòstre e Occitània nòstra.

L'Edat mejana foguèt pas una edat d'aur per la liturgia: lo pòble s'alunhèt sempre mai de l'autar; la lenga emplegada per las pregàrias e los cants es venguda estrangiera per eles e lo preire fa tot sol lo celebrant; los altres an pas que de cercar lo mejan de passar lo temps santament, ambe sas devocions, mas sens gaire participar vertadièrament de çò que se debana dins lo sanctuari o dins lo còr dels canonges o monges, quand son aquí. Pr'aquò, de còps que i a, mentre que los cantorals fan ressentir de modulacions sur las vocalas d'un Kyrie, d'un Alleluia o d'un Agnus Dei, lo pòble pòt cantar, sus las meteissas notas, de composicions sillabicas dins sa lenga mairala. Son las peças farcidas, qu'apelam; n'avèm conservat qualques exemples en occitan. Generalament, l'assemblada es muda quand ausís la messa —coma aquèste vocabulari (ausir) ò fa vèser tant e mai.

Aquò vòl pas dire que los crestians demòran privats de tota noiridura espirituala. Los presicadors fan correr lo monde, per escotar de sermons abondius; non pas d'omelias inseridas dins la celebracion, coma las dels Paires de la Gleisa, bel temps a, mas un ensenhament moral, doctrinal e mistic que's largat tant sus las plaças e los mercats o davant los portalhs de las glèisas, coma a l'endedins de las naus.

Voldriai pas sacrificar a l'idèia, trop esbandida, que tota l'istòria religiosa d'Occitània se restacariá a l'afar catar, mas consí se demandar pas se l'eregia respondiá pas a quicòm dins l'eime popular? Es pas facil de parlar del catarisme, que fa pensar sul còp a la famosa Crosada contra los Albigeses e als jutjaments apassionats encara vius. La rason ne's que los testimònis del temps èran pas per res d'un camp o de l'autre e sobretot

que l'istòria es sovent agachada a través lo mit d'un avaliment de la subrebèla civilisacion miègjornala volgut a l'encòp per los òmes del Nord e per los òmes de Glèisa. Es vertat que cap de crosada de per abans èra pas estada presicada contra un país crestian —e aquò foguèt pas la sola maladreïça del papa Inocent III. Es vertat que los crosats an menat las causas mai d'un còp barbarament e salvatjament, coma per lo chable de Bezièrs en 1209. Es vertat que cal deplorar los abuses de l'Enquisicion. Es vertat tan ben que fin finala Lengadòc perdèt la sieuna autonomia per lo maridatge de la filha del comte de Tolosa ambe lo fraire del rei de França. Ça que la, una vertadièra critica istorica fòrça d'afortir que los barons del Nord avián pas pres la crotz son que per combatre los eretges dins una campanha que cresián de doas o tres setmanas solament e que los avesques del Miègjorn èran onèstes e dignes e volián pas que complir una òbra d'evangelizacion pasibla, encara que mai d'un foguèt un bocin feble e negligent. Se los senhors dels *castra* se botèron del costat dels catars, èra per conservar los bens panats a la Glèisa, que la refòrma gregoriana ensajava de far restituir e los alongaments calculats de Ramon VI an tot còp geinat tant sos amics coma sos enemics. E se lo catarisme poguèt prendre raïç dins l'encontrada es que per lo pòble èra atrasenta la pauretat evangelica que presicavan los *bonsòmes*, atal coma los Valdeses. O compreguèt ben sant Domenge, ambe sos fraires presicadors.

Es aquò, solide, que nos interessa per lo nòstre subjècte e, longamai aprèp la finida del catarisme, los corrents espirituals que prenguèron vam, mai que mai de la font franciscana, faràn espelir, al segle XIV una tièra de femnas misticas coma Delfina, Robina d'Avinhon o Constança de Rabastens.¹ Es segur que la pregària oficiala de la Glèisa suffís pas per donar al pòble l'aliment que li fa besonh per entretenir una vida crestiana. Escotatz puslèu aquestas paraulas tiradas d'una òbra que se ditz *Breviari d'amor*, debuda al poeta Matfre Ermengau, de la fin del sègle XIII, dins un encastre franciscan. Per el, non pòt èsser melhora mes- sa qu'una vida de caritat:

[la caretat] fay hom veray temple de Dieu
 on Dieu veramen habita
 en tal guia e visita
 e troba quex veraiamen
 lo creator omnipoten.
 E no loy cal plus luenh cercar
 qu'en se meteis lo pot trobar.
 Quar qui a vera caritat
 aquel per cert a Dieu trobat;
 qui Dieu vol trobar autramen,
 tot son trebalh en fol despen.

1. M. TOBIN, «Les visions et révélations de Marie Robine d'Avignon dans le contexte prophétique des années 400» in *Fin du monde et signe des temps...* («Cahiers de Fanjeaux» 27); *La femme dans la vie religieuse du Languedoc (XIII-XIV)* (ibid. 23).

Assatz pot anar e tornar
 a la gleyza e a l'autar
 e muzar als frayres menors
 e badar als prezicadors
 e anar al sanctuari
 de sant Men o de sant Mari,
 de sant Jacme o de Roma
 que tot nohl val pas una poma;
 Quar nulh temps Dieu no trobara
 se donc en se meteis no l'a.²

La Glèisa, pensa Ermengau, es pas solament lo clergat:

Donc e[m] gleiza e tu e ieu
 quelh capelas ni l'evesques
 ni l'abbas ni l'arcivesques
 non es mielhs gleiza ni autars
 que fizels crescians seglars.³

Om pòt, pr'aquò, e mai òm dèu anar a la glèisa, perdeque es pas impossible que òm i trobe Dieu

Quex per vezer corporalmen
 lo sagramen de la messa,
 car mantas vez en sa pressa
 s'esdeve quez om troba Dieu
 escoltan lo servizi sieu
 e las paraulas divinas,
 sos mandamens, sas doctrinas,
 e quar la gleiza ses dubtar
 es locx establitz per orar;
 no per tan qu'en autre legal
 oracions atretan val,
 ab que sia luocx covinens
 e certz e ses brug de la[s] gens,
 qu'amen loc no mondifica
 mas hom sanhs loc sanctifica.⁴

E ja que parlam dels sagraments, podriàm dire quicom dels rituals utilizats en Occitània e que s'avalirán pas ambe la Refòrma del Concili de Trenta. Eron escrits —es clar— en latin, mas i aviá d'indicacions pastorals adreïçadas als preires e mai de dialògs, en lenga d'òc.

Om sap que lo rite mai original, perque lo mai inserit dins las costumias popularas, es lo del maridatge. D'en primièr, se dèu notar que

2. *Lo Breviari d'amor de Matfre Ermengau*, ed. G. AZAIS, Besièrs-Paris, 1962, vers 13.715-734.

3. *Ibid*, vers 13.770-774.

4. *Ibid*, vers 13.810-824.

las diocèsis d'Occitània foguèron de las primièras —a çò que sembla— ambe las d'Espanha, qu'an celebrat aquel sacrament a l'endedins de la glèisa, al sègle XII. De per abans, lo maridatge èra agachat coma un afar de familha e se fasiá o l'ostal del paire de la nòvia. Mas per s'assegurar de la libertat del contracte, òm a volgut li donar de publicitat. E, dins forçás regions de la crestientat, lo bescambi dels consentaments comencèt de se far al pòrge de la glèisa, davant lo portalh màger (òm entrava solament per la messa). Mentre que, en çò de nosaltres, tot se debanava dins la nau, davant l'autar. O vesem per exemple dins lo Missal de Martin de Braga, escrit en Carcin, o dins lo ritual d'Albi, ambedós del sègle XII.

De còps, lo maridatge debuta amb aquestas paraulas del preire:

Senhes e donas, nos em ayssi ajustats, a honor de Dieu e de la gloriosa Verges Maria et de Monsenhor Sant (*aquí se ditz lo nom del sant protector de la parròquia*) et de tota la cort celestiau de paradís, e per celebrar un dels VII sacraments de santa Mayre Gleysa, ço es assaber matremoni, lo cau se deu far entre [Peyrot e Peyrona]. Sy nia ni deguna qui sapi cause per que aquest matrimoni no se deya far ni celebrar, bote se en avant e que hoc diga. (*Se n'i a degun ni deguna, lo preire prosequis*) Dassy en avant non sera credit home ni femne si vole metre empach ny des-torbi en aquel matrimoni.⁵

Per la joncion de las mans e lo dialòg de donacion:

Lo marit: Peirona

La molher: Que vos platz?

Lo marit: Ieu me doni a vos per vostre bon e leal espos e marit per paraulas de present, en la façà de santa Maire Gleisa.

La molher: E ieu vos en recevi.

La molher: Peyrot

Lo marit: Que vos platz?

La molher: Ieu me doni a vos per vostre bona e leala esposa e femna per paraulas de present en la façà de santa Maire Gleisa.

Lo marit: E ieu vos en recevi.⁶

Om torna parlar en lenga d'òc per la remesa de l'anèl e de las arras:

Lo marit: Amb aquest anel e amb aquest argent ieu vos esposi e de mon cors vos fau don. Enai coma sant Peire e sant Pau o an ordenat e la glèisa de Roma e aquela de sant N. e totas las autras o tenen e observan per costuma.

La molher: Ieu vos en recevi.⁷

Mantun ritual tanben prepausa al preire de s'adreçar als nòvis en

5. Ritual de Bordèu (1466), in J. ROQUETA, *Lo ritual occitan del maridatge*, Besièrs, Montpelhièr, 1981, p. 36.

6. Ritual de Caòrs (1503), *ibid.* p. 42.

7. Ritual de Perigús, *ibid.* p.50.

lenga d'òc, quand la messa es acabada e que el balha a cadun un tròc de pan senhat («pan beneit, non pas consacrat», coma ò ditz) abans la benediccion finala donada en latin.

Al marge dels rituals de que se servissían los preires, cal dire quicòm dels baptismes balhats en cas de preissa per las levandièras o qualques altres laïcs. Despuèi lo sègle XII, la disciplina sul baptisme dels nènes a cambiat: alara, òm comença de demandar que lo sagrament de l'intrada dins la Glèisa siá donat a cadun al pus lèu aprèp sa naissença, sens esperar, coma de per abans, fins a la fèsta de Pascas e a l'escasença d'una celebracion comuna. Aquò faguèt insistir encara mai sus la necessitat —ja reconeguda despuèi bèl temps— de batejar los que se tròban en perilh de morir. Forças estatuts sinodals, en aquel moment, fan una obligacion als rectors d'ensenyar als sieus parroquians los gèstes e las paraulas del baptisme e, dins las diòcesis d'Occitània, trapam generalament la precision donada oficialament: que siaguen capables de prononciar la formula en lenga romana, tant val dire: en lenga d'òc.⁸

Dins lo poèma del *Breviari d'amor*, sèm pas estats sens remarcar una allusion als peregrinatges de Roma o de sant Jacme de Compòstèlas. Poiriam apondre Nostra Dòna de Ròc-Amador e forças altres sanctuaris mens coneguts. Totes fan acórrer un fum de pòple penitent e piós que venon quèrre gràcias de perdon, de garison, de prosperitat de tota mena. E se abèssem legit entièrament aquesta òbra o d'altras de meteissa inspiracion, auriam encontrat tanben las processions del Còrpus o d'altras fèstas, tant presadas per los crestians d'aquel temps.

E consí parlar de liturgia e d'Occitània sense far memòria del Guilhem Durant, que nasquèt dins la diòcesi de Bezièrs, venguèt clergue de la de Narbona e foguèt avesque de Mende de 1285 a 1295. Aquò fa pas qu'una desena d'annadas, mas lo Pontifical que compausèt par la sieuna Glèisa de Gevaudan agèt una fortuna que se pòt pas dire, dins la catolicitat tota, del moment que serviguèt coma modèl dels libres liturgics utilizats per los avesques, fins al sègle nòstre.⁹ Cal dire qu'aquel òme passèt la màger part de sa vida al servici de la cort de Roma, ont li foguèron fisadas de cargas d'administracion, e mai d'aquelas que los militaris dison de pacificacion. Ajustarem que foguèt tanben un canonista reputat. Dins sa concepcion de la liturgia, Guilhem es acalin a l'allegoria; aquò vol dire que se contenta pas dels grands simboles tradicionals; cerca de botar sus totas las causas et sus totes los gèstes del culte crestian un subrefais de significacions. Es el, per exemple, que, allòc de la careça amistosa donada per l'avesque al jove confirmand, comença de parlar d'un gauton, d'una bofa (*alapa*, en latin), per véser se's pro fort

8. Per exemple Estatuts sinodals d'Albi, avesque Durant (1342), 34; ed. L. de LACGER, «Statuts synodaux inédits du diocèse d'Albi au XIIIe siècle», in *Revue historique du droit français et étranger*, 1927, p.434; «... si nescit dicere in latino, dicat in romantio».

9. M. ANDRIEU, *Le pontifical romain au Moyen Age*, t. 3 («Studi e Testi» 88), Città del Vaticano, 1940.

per patir las esprovas de la vida, coma dins lo rite de l'adobament dels cavalièrs.¹⁰ Aquela idèia s'arreja pas gaire ambe las paraulas que ditz: *pax tibi* (Patz a tu).

Enfin, l'Edat mejana nos a daissat un polit nombre de traduccions occitanas de la Biblia.¹¹ Se sap que la Glèisa, vesent se multiplicar de versions que se podían pensar èsser cataras o valdesas, prenguèt paur; en 1229, quand lo comte Ramon VII de Tolosa se deguèt sotmetre e que la crosada s'acabèt ambe la victòria de França, defensa foguèt feita de legir o de possedir de traduccions vulgaras de las Escrituras santas. Mas èra pas possible d'entrepachar la difusion dels tèxtes: avèm conservat mai d'un tròç dels sègles XIII e XIV. Levat los Valdeses qu'an continuat de copiar las traduccions sieunas, se pòt pensar que per los catolics d'Occitània, l'usatge se's mantengut de legir los tèxtes sants dins lor lenga. Benlèu podèm véser un ligam ambe las reviradas en catalan, que coneisetz mai que ieu, de la debuta del segle XIV, coma la del dominican malhorquin Romeu de Sabruguèra.

II. Del Concili de Trenta a la Revolucion Francesa¹²

Daissèm de caire l'Edat mejana per perseguir nòstre camin.

Al cap del sègle XVI, lo protestantisme se's expandit dins los païses d'òc. Mas una causa nos pòt estonar: malgrat la sieuna pretencion d'emplegar totjorn l'idiòma dels pòples, la Refòrma nos a pas gaire balhadas de reviradas de l'Escritura santa en occitan. Per aquò comprene, cal véser ço que se passèt de pertot en Euròpa. Lo principi del parlar dins lo culte se compenguèt atal: allòc del latin, prene la lenga del rei, de l'Estat. Se sap que, despuèi l'Edit de Villers-Cotterets de 1539, l'occitan aviá pas brica de vida oficiala dins las províncias, atal coma las altrás lengas, fòra lo francès. Segurament, los ministres calvinistas, coma los prèires catolics, presicavan lo pòple dins la sieuna lenga, mas per los libres de la Biblia o de la pregària publica, la lenga d'òc èra pas lenga de l'Estat; adonc podí pas èsser la lenga dels protestants.

Dins lo Reialme de Navarra, ça que la, lo parlar local èra lenga regala, e la familha Labrit, que tení lo govèrn, ensajava de ne mantèner l'usatge coma pròva d'una independéncia totjorn amenaçada. Atal foguèt possible la traduccion de cinquanta-nou salmes per Peire de Garros. E, en 1568, la regina Joana comandèt a l'avesque Glaudi Regin de virar en bearnés los Evangèls e las Epistòlas. D'aquesta meteissa anna-

10. G. DURANT, *Rationale*, VI, 34, 6-8, ed. A. Celier, Lyon, 1072, p. 368.

11. Cf. J.B. SEGUIN, «Possibilitat e problemas d'una istòria religiosa occitana» in *Annales de l'Institut d'Etudes Occitanes*. 4e ser. 1, 1965, pp.5-26 - C. ANATOLI, «Las traduccions occitanas de las Escrituras santas, desempuèi 1500 fins a uèi», *ibid.*, pp.113-121.

12. La grafia tradicionala de la lenga d'òc, d'ara en davant, es pauc a pauc abandonada; los textes s'escrivon foneticament segon las leis del francès (p.ex. *douctrino* per *doctrina*). Avèm restituit, dins las citacions, l'ortografia classica.

da serián las comandas feitas al Arnaud de Saletas, dels salmes que foguèron publicats tardièrament, en 1583. De mai, a çò que ditz lo poèta Augier Galhard, «lo rodier de Rabastens», que virèt en parlar albigès los dos primièrs salmes, es de creire que los soveirans de Navarra aurián volgut tanben, per sos domenis roergats, de traduccions biblicas lengadocianas; mas aquò sembla èsser demorat al nivèl de las bonas intencions. Se pòt ajustar que's pareguda en 1571 una edicion del Novèl Testament en basc.

Mas Enric de Navarra venguèt rei de França en 1589 e lo sieu reialme pirenenc, junt a la coròna, perdèt son independéncia. L'òbra entamenada se poguèt pas continhuar. D'ara en lai, òm pòt dire que dins Occitània tota, lo protestantisme s'escampilhèt per mejan de l'imprimet en francés e veirèm los «profètas» de Cevenas s'esprimir dins la lenga del rei.

Del latz dels catolics, lo Concili de Trenta, encara que foguèsse pas rebut oficialament dins lo reialme de França, faguèt espelir un novèl lumen dins la pastoral.¹³ En Occitània, unes grands avesques reformaires, tals coma Nicolau Pavillon, dins la diocèsi d'Alet, Carles de Montchal a Tolosa, Estève de Caulet a Pàmias o Alan de Solminiac a Caòrs, prenguèron per modèl sant Carles Borromeu de Milan. Establiron de seminaris per la formacion del clergat, organizèron l'ensenhament de la doctrina per los dròlles de las vilas e del campèstre, encoratgèron de missions parroquialas per reviscolar la fé dels fisèls, comandèron d'estampar de rituals novèls inspirats per lo que lo papa Pau V prepausèt, sens ne far una obligacion, a la crestientat latina. Consí aquels òmes aurián pas cercat de saber en quina lenga lo pòple pòt èsser evangelizat? Aquí per exemple çò que legissèm dins una ordenança de l'avesque de Caòrs, escrita, çà que la, en francés:

Ordenèm que d'ara endavant, totes los presics e catequismes per lo pòple de la diocèsi nòstra se farán en lenga vulgara e proibissèm e defendèm a totes los arquiprèires e vicaris forans, rectoris e vicaris de la nòstra diocèsi de presicar o ensenhar la doctrina, nimai de patir que degun, seglar o regular, presique o ensenhe la doctrina, son que dins aquesta lenga, altrament, serián punits segon lo dreit, coma refractaires als nòstres estatuts.¹⁴

Mai d'un còp aqueles òrdres tornèron èsser remembrats, car Alan de Solminiac trapèt vivas oposicions que venián sobretot dels canonges

13. Cf. C. ANATOLE, «Reforme tridentine et littérature occitane en pays Toulousain», *Revue des Langues romanes*, 1967, pp.65-55; G.BACCRABERE, *Les paroisses rurales du diocèse de Toulouse aux XVIe et XVIIe siècles, Exercice du droit de visite*, Strasbourg, 1868.
14. *Status et Reglemens du diocèse de Caors publiez au Synode tenu le XXI. d'auril MDXXVIII par Monseigneur l'Illustrissime et Reuerendissime Messire Alain de Solminiac, Euesque et Comte de Caors*, Tolose, A Colomiez imprimeur ordinaire du Roy et de l'Université, 1652, p. 112.

del sieu capítol, amai, de vegadas, dels missionaris parisencs que sant Vicenç de Paul, per respondre a son convit, li aviá envoiats.

Mas, per bonastre, totes los missionaris venián pas de París. Aquí con-sí parla lo de Tolosa que li disián Peire Despont, dins l'introduccion d'un libre que son avesque li aviá comandat d'escriure:

... Quin défaut aviá lo lengatge de Tolosa, per n'èstre pas digne de portar la paraula de Diu autant plan coma totes los autres? Mas qu'aviá fait lo paure pòple d'aqueste país, que non meritessa pas la consolacion e l'onor d'ausir parlar clarament en sa pròpia lenga d'un afar tant grand coma es lo del salut eternal? A vrai dire, l'experiencia nos ensenja que non i a lengatge que dona mai dins lo còr e que tòca mai al viu, que lo maternal... E de fait per l'ordinari, quand dòas personas d'aqueste país parlon ensemble a bonescien de qualque afar que las tòca, encara que sián entenduts al francés, n'an garda que per aquò parlen en francimandéjan, mas tot de bon òm vei que s'i fan ambe lo pur lengatge de lor maire. Se's question d'alegar la rason ambe l'experiencia, qui non vei qu'un paure pagés o artisan, quand ausís un sermon en francés, se tròba tot al còp en dòas penas: l'una de compréne lo sujet (d'el meteís relevat dessus çò que maneja cada jorn); l'autra d'entendre aisidament un lengatge que non li es pas familhèr?... Aprèp tot, que qu'òm pòsque dire, la meteisa experiencia nos fa véser e ausir clarament de la boca del bon pòple qu'un sermon fait en son lengatge li profita belcòp mai e li dona mai d'instruccion e d'edificacion que belcòp d'autres en francés.¹⁵

Agaitem lo títol del libron que comença amb una tant bèla profes-sion de fé occitana: *Doctrina crestiana mesa en rimas per poder èsser cantada sus diverses aires*. D'efèit, los missionaris compausavan de cantic populars sus la melodia de cançons plan conegudas. Aquí per exemple un ensenhament sul Sant Esperit, escrit per un altre preïre tolzan:

Santa e divina lenga
 del Sant Esprit, fasetz me la favor
 que la mía se contenga
 e que parli totjorn ambe doçor.
     O lenga despartida
     qu'avetz paregut sus los enfans de Diu,
     separatz de ma vida
     lo mal del còs, de l'arma la passion
 Despuèi vòstra venguda
 los apòstols non parlan que d'amor
 que ma lenga s'ia muda
 se non parla de Jesús cada jorn.

15. *La Doctrina...*, Tolosa, A. Colomiès, 1641; Bibliothèque municipale de Toulouse, Réserve D XVII-371. Reedicions 1642, 1647, 1648, 1655...

Cal metre a despart Bertomieu Amilhat, canonge de Pàmias, ambe son *Tablèu de la vida del perfèit crestian*, estampat pel primièr còp en 1673, aprèp la mòrt de l'autor, e tornarmai, un bocin augmentat, en 1705.¹⁶ El a pas solament redigit las paraulas dels sieus cantics, mas tanben 33 aires inspirats a l'encòp del cant gregorian de la tradicion latina e de l'eiretatge de las cansons popularas de l'Edat mejana. Coma ò ditz un musician d'uèi, aquestas melodias son grevas mas non pas reddas, aimablas, mas non pas mondanas, tament que son estadas agachadas coma un mòdel del cant religiós del pòple crestian.

Los sols cantics religioses que son demorats vius en lenga d'òc fins als temps nòstres son los Nadalets que, coma lo nom ò ditz, son cantats per Nadal; se pòdon ausir sobretot en Provença, mas tanben dins forças glèisas de Gasconha o de Lengadoc... Demetz los mai ancians que coneissèm, n'avèm que portan la signatura de l'illustre poèta tolzan Godolin. La màger part d'aquels cantics porgisson un dialòg entre los angels e los pastres de Betléem; mai que mai, los angels parlan francés e los pastres lor fan responsa en occitan. D'autres Nadalets son pas que de trufariás, de vegadas al despens de sant Josèp, d'autres enfin son mai teologics, coma lo que nos a daissat lo paire Amilhat dins son *Tablèu* ja citat:

Lo Filh de Dieu es descendut
per recaptar l'òme vendut
per un petit bocin de poma.
A Satan que l'aviá tentat
De son sang a fornit la soma
que li dona la libertat.
Son amor se's essujetit
a l'òme qu'èra tant petit,
l'obrièr dejós la creatura.
E per lo rendre melhor sieu,
dins lo sen d'una maire pura
se fèc òme per te far dieu.

Los catolics avián perdut l'usatge de legir la Biblia. La devocion de la contra-refòrma a pr'aquò afavorit qualques troçes dels tèxtes sants, mai que mai los sèt salmes de la pénitència e las parafrasas d'aquela pre-gària, venguda plan populara. Cal remarcar que, levada la revirada de Joan de Valès, publicada a Montalban en 1652, tota aquela produccion es provençalà. Lo succès ne devia èsser grand: l'òbra de Joan Sicart de la Tor d'Aigas, dins la diocèsi d'Alés, foguèt dos còps estampada.

Mas l'òbra mai importanta d'aquel periòde es segurament la del canonge Joan Baptista d'Isnard, un prèire d'esperit plan modèrn, ja que dins la tièra dels sieus escrits s'atròba un *Apèl al concili avenidor* (Sèm

16. *Lo Tablèu...*, ed. G. Doublet, Foix, Pàmias, 1997.

a la fin del sègle XVII!) Lo libre sieu que ara nos interessa agèt quatre edicions e ò se meritava: es un recuèlh de pregàrias tiradas de las oras liturgicas: prima, tèrça, vèspre e complidas dels dimenges et jorns festius. L'obratge dona un trentenat de salmes dins una revirada provençala que cerca una simplicitat populara e ont mancan pas los gallicismes.¹⁷

Se los catolics legissian pas gaire la Bíblia, l'ensenhament de la Glèisa los daissava pas dins l'ignorància de ço que raconta l'istòria del pòple de Dieu. N'avèm la pròva dins un quàsern manuscrit de 24 paginas, inserit al cap d'un exemplari d'ordenanças de l'avescat de Mirapeis, uèi dins lo dispartament de l'Arièja e la diocèsi de Pàmias. L'obratge se ditz: *Abrejat de l'Escritura santa en demandas e responsas*.¹⁸

Per la celebracion de l'eucaristia, diversas traduccions en francés de las pregàrias de la messa se son expandidas durant lo sègle XVI, mas en 1660, l'Assemblada del clergat condemnava la de Josèp Voisin e lo papa Alexandre VII, l'annada d'aprèp, amenacèt d'escomuniar los que voldrián metre a posita dels fisèls los tèxtes de la liturgia.¹⁹ Aquela defensa a fait pesar un grand fais sus la seguida dels esfòrces pastorals. Ça que la, de tròçes del missal foguèron revirats en dialèctes diverses, als sègles XVII e XVIII, sobretot al regard dels calvinistas passats a la Glèisa catolica a l'endeman de la revocacion de l'Edit de Nantas. La que se trapa dins lo recuèlh de l'Insard qu'ai ja citat, benlèu es de metre dins aquesta tièra.

Mas se lo crestian devia pas conéisser las pregàrias que lo preire legís a la messa, òm botava dins sas mans de libres que prepausan «consideracions» o «elevacions», anant de parafrases demorant pro prèp de la celebracion, fins a orasons del tot estrangieras de ço que se debana a l'autar. N'avèm un exemple dins un escrit originari de la parròquia de Belestat, en Arièja, al sègle XVII, publicat amassa ambe lo tèxte de que parlèri mai naut. Lo preire, aprèp lo Lavabo, invitava lo pòple a pregar, d'un biais propi a cada jorn de la setmana. Atal lo dimècres:

Vos recomandi de pregar Diu per los renegadors e blasfemadors, que li plàcia de convertir aqueles miserables et sovenètz-vos, quand n'entendratz qualqu'n, de lo corijar amablement e fraternalment, e per aquel sujet diratz un pater e ave Maria.²⁰

Arrivam al temps de la Revolucion, que deveguèt los catolics de França. Al latz de la Glèisa oficiala, ambe los sieus avesques e rectors

17. *Cantiques provençaux, où les Psaumes, les Hymnes et les Prières de l'Eglise sont exposés d'une manière proportionnée à l'intelligence des plus simples*, Aix, G. Le Grand, 1702.
18. Cf. C. ANATOLI, «Langues et cultures au pays de Foix et de Mirepoix au XVIIe siècle», *Extrait du Bulletin de la société ariégeoise des Sciences, Lettres et Arts*, pp. 44-47.
19. J. de VIGUERIE, «La dévotion populaire à la messe dans la France des XVIIe et XIXe siècles», *Actes de la IIIe Rencontre d'Histoire religieuse* (Fontevraud, (1979), Librairie D.U.C., 1980, pp. 19-20.
20. C. ANATOLI, *art. cit.*, pp. 43-44.

qu'avián prestat lo jurament de la Constitucion civila del clergat, milanta capelans causiguèron la clandestinitat, pel servici del monde demorat fisèl a la Gleisa dels àvis. D'altre biais los govèrns revolucionaris volián promòure l'unitat de la nacion, adonc la meteissa lenga per totes los Franceses, e foguèron enemics africs dels parlars locals. Los qu'avián pas jurat se mostrèron del mai estacats a çò que lor volián far quitar. Levadas las formulas liturgicas latinias, que se devián pas cambiar, es segur que l'occitan a mantun còp restontit dins las acampadas religiosas secrètas. D'altre biais, una produccion populara en lenga d'òc se's esbandida dins lo país, per criticar l'òbra de la revolucion, se ne trufar dins de cançons o discorses umoristics e per plànher lo bèl temps passat, ont lo pòple mancava pas de religion nimai de pan. Del sieu caire, lo clergat juraire èra cargat d'espandir lo parladís de Paris, mas sabèm que commoguèt pas coma cal aquel obligat. Se ne volètz una pròva, prenètz lo sermon del Antòni Sermet, a mand d'èsser elegit avesque de Tolosa (o puslèu de la Garona Nauta e Metropolitan del Sud, qu'aquò èra lo sieu títol verai), prononciat en occitan davant la legion de Sant-Ginest, per la fèsta de la Federacion generala, en 1790. Comença per citar sant Pau dins la letra als Gàlats: *Sèm pas filhs de l'esclava, mas de la femna liura* (Gàl 4, 31). Puèi ditz:

Es juste — e l'Evangèli nos ò ordena — que cadun contribuièssa a las despensas de l'Estat, mas lo fort deù suportar lo fèble e lo fèble tot sol ò suportava tot.

Sermet parla alara dels privilègis dels nòbles, mentre que *los paures pageses a força de braces e de susors despoliavan la tèrra de sons bartasses e de sas espinas e la forçavan de se cobrir de blad, per noirir una fola d'ingrats que ne fasián cas de sa vida qu'autant qu'èra necessari per conservar la sieuna*. E lo presicador canta la lausenja de la nòva societat:

Lo nebot d'un cardinal, se sap la messa tot just, no serà jamai qu'un clergue de sagrestia, e lo filh d'un grolièr, se sap plan presicar, plan confessar, plan conduir una parròquia, porterà a son torn la cròssa e la mitra.²¹

Es aquò qu'avenguèt al Antòni Sermet; de paraulas coma las qu'avèm ausidas i son benlèu pas per rès. Mas aquelas meteissas paraulas, que son pas qu'un mescladís d'idèias politics e religiosas, li an degut tanben un fum de satiras e cançons, las *Sermetadas* qu'apelavan. Aquí un exemple:

Nos es donc avengut que lo paire Sermet
desempuèi qualque temps a gitat lo berret

21. *Discors prononciat davant la legion de Sant-Ginest*, Montpelhièr, imp. Tournel, 1790.

per se botar sul cap una superba mitra
 empiparrada d'aur, lisa coma una vitra.
 Que desempuèi qu'a l'orguèlh de se dire pastor
 s'es tot desencarmat (Sermet èra Carme descauç), a
 gitat lo baston
 per prèner lo roquet e s'armar d'una cròssa;
 tant de plaser li fa qu'al leit la se trigòssa.²²

Nos sèm benlèu au pauc alunhats de la liturgia, tot ben que s'agiguèsse de mitra e de cròssa... Mas mai que mai vesèm qu'aquestes defensors de la lenga de la republica avián pas vergonha de parlar coma lors aujòls. Cal notar, fin finala, que, dins lo concili de la Glèisa cismatica, que se disiá alara Gleisa gallicana, en 1797, los avesques juraires an pas volgut quitar lo latin, per prene una liturgia en francès.

III. De la Revolucion Francesa al Concili de Vatican Segond

Lo sègle XIX comencèt a l'endeman de la Revolucion que, entre aver avalit las vièlhas províncias, anguèt cap a una centralizacion vertadièra, e s'acabèt ambe la luta acarnassida dels regents d'escòla de la Republica tresena contra los dialèctes. Aiçò era pas per afortir lo mendre vam de liturgia occitana. E cal ajustar, dès lo mitan del sègle, lo vent d'ultramontanisme que bufèt sus la Glèisa de França, per li far quitar lo pauc qu'aviá encara servat d'usatges pròpis. Las diocèsis qu'avián compausat, al mièg del sègle XVIII, missals e breviarís altres que los del Concili de Trenta, son tornats al rite roman, e lo ritual de Pau V sense cap de cambiament, prenguèt la plaça dels manuals de que mantun prèire se servissiá encara. Aquò se faguèt pas sense conflictes ni protestas, mas s'agissiá pas manca de costumás occitanas; França tota ne foguèt bolegada.

Dins lo nòstre país, pr'aquò, lo presic demòrara bel brieu en lenga d'òc, non solament dins las zonas ruralas, mas tanben dins las ciutats, al mens a la messa de l'alba del dimenge, la messa dels sirvents e de las sirventas. D'altre biais, se desvelopèron los peregrinatges als sanctuaris de la Verge Maria e dels sants onorats dins una encontrada, que faguèron espelir un fum de cantic novèls qu'avián pas gaire d'interès teologic, quand contenguèssen d'allusions biblicas, coma aqueste, cantat dins una gleisòla mariala de la diocèsi d'Albi:

Los pès sus la luna e lo cap al cèl,
 Verge de la Bruna, tu que fas bon uèlh
 al pagés que trima del ser al matin
 Montra-i la cima de ton paradís

22. *Le texte occitan de la période révolutionnaire, 1788-1800*, Montpellier, Section française internationale des Etude occitanes, 1989, p. 402.

L'enaurament del pelegrinatge de Lordas joguèt evidentament un ròtle egrègi en aquesta amira, ja que l'Immaculada aviá parlat a Bernadeta en lenga de Bigòrra. Cada diocèsi d'Occitània agèt lo sieu repertòri de cants marials per sas devocions davant la balma de Massabièla. E oblidèm pas que lo cantic famós que restontit al vèspre de cada jorn per la procession dels flambèls, *Ave, Ave, Ave, Maria* es inspirat de l'aire plan conegut en Occitània: *Se canta, que cante*. Malgrat una expandida internacionala, Lordas a sempre conservat l'emprenta prigonda del sieu teraire pireneic et de la sieuna espelida dins un dialecte d'òc.

Lo regrilhament provençal del sègle passat ambe lo Felibritge agèt pas d'influéncia, son que indirecta sus las questions que nos interessan. La renaissença literària que ne sortiguèt podiá pas que far espelir un interès novèl per las òbras religiosas d'òc. Lo quite Frederic Mistral aviá començat de publicar una traduccion del libre biblic de la Genèsi; mas lo sieu movement prenguèt de camins que non pòt pas seguir una istòria critica: un corrent anti-francès cerquèt de se noïrir d'una idèia d'Occitània dins l'Edat mejana abans tot catara, coma se totes los Occitans foguèssen del costat des erètges, o coma se s'agissiá pas que de rapòrts entre la Sèdi de Roma e los poders politics. Napoleon Peirat, escaisnomat «lo darrièr dels Albigeses» e sos disciples vesian dins un mescladis que fasián de resisténcia a la Crosada, de catarisme, de valdesisme, de revòlta del Mietjorn contra lo Nord, una anòncia del protestantisme o una recerca de l'ideal de libertat de la Revolucion francesa. D'alhors, vesèm tornar sorgir uèi de discorses ideologics de la meteissa mena, jos lo pretèxte de festejar lo 650e aniversari del brutlador de Montsegur.

Las consequéncias del reviscòl felibreic se son concretament exprimidas dins lo folclòre, que recampèt de molons de tradicions popularas; provèrbis e pregarias, uses e devocions... L'interès se portèt sobretot sur la fèsta de Nadal. Dins las parròquias, los Nadalets, dels quals avèm ja parlat, quitèron pas d'èsser cantats per celebrar la naissença del Salvador. D'altres tanben foguèron compausats et n'avèm ara una rica florason, qu'an pas totes la meteissa valor —se'n manca— literària o religiosa. Se totes las regions d'Occitània se pòdon reconéisser dins aquel tablèu, es segur que Provença prenguèt la primièra plaça. Consi parlariám pas dels santons e de las pastoralas, nascuts d'una inspiracion comuna? Los santons son aquelas estatuetas pausadas dins la grèpia, que representan, a costat de Jesus, Maria, Josèp, los pastres e los reis, una tièra de personatges tipics dels vilatges e del campèstre provençals; los nòvis, los vièlhs, lo molinièr, lo rabbit, lo bandari, lo raubaire, lo gendarma; de còps amai lo cònsol, lo regent d'escòla o lo curat. Las pastoralas son aquestes racontes que fan viure totes aquels personatges, en contant çò que se passèt dins la neit de Betlèem e ont se mesclon los aveniments de l'Evangèli e las activitats del monde d'uèi. Ca-

dun ven ambe sa paura condicion portar la sieuna ofrenda a l'enfant-Dieu e se'n torna tot cambiat, reviscolat e convertit cap a una vida mai crestiana. Tot aiçò pòrta un ensenhament de la doctrina e de la morala dins un lengatge simple, que totes pòdon comprene.

Aquestas manifestacions de pietat populara son pas de negligir e encara mens de mespresar; forças representacions religiosas que se podon dire «salvatjas» son estadas reconegudas e agradadas per la Glèisa. Mas tot aquò —ò cal dire— demorava en marge d'une vida liturgica prigonda que fague viure als fisèls lo mistèri de la fé dins la sieuna espicificitat plenièra. Sovent, la devocion a Nadal a daissat dins l'ombra la Pasca del Senhor. I aviá donc lo risc de pensar qu'aquela pauretat espirituala èra ligada a la pauretat de l'occitan. Per bonastre, lo novelum que portèt lo concili Vatican II a pogut tirar nòstra lenga d'une tala pauretat.

IV. Lo Novelum Conciliari

Lo sègle XX aviá vist paréisser de tròces de reviradas occitanas de la Bíblia. Remirabla mai que mai es la del canonge Juli Cubayne: lo libre de Tòbias e lo Novèl Testament tot ²³, de que una part se'sstampèt d'en primièr a Barcelona. Mas a calgut esperar las annadas 60 per que las quitas traduccions pòsquen servir dins la liturgia.

Lo Concili a fait descobrir als fisèls çò que's una participacion activa e vertadièra de la celebracion, quand se pòdon adreïçar a Dieu non pas en latin, mas dins la lenga que parlan cada jorn. Perque l'occitan tanben seriá pas aquesta lenga, la lenga de la pregària de la Glèisa? Per forças òmes e femnas del nòstre terraire, es la lenga mairala, la lenga del còr, que s'endeven donc èsser la melhora per parlar ambe Dieu.

Cal mençonar, per memòria, una traduccion de l'ordinari de la messa en dialècte lengadocian, publicada al sieu còst e despens pel canonge Josèp Salvat, professor a l'Institut Catolic de Tolosa. Se l'autor, majoral del felibritge, èra un remirable coneissèire de la lenga d'òc, èra pas brica especialista d'estudis biblics o liturgics. Aquò faguèt aparéisser un camin sens eissida: una revirada liturgica pòt pas èsser l'òbra d'un sol òme, tant sabent que siague. Dèu far trabalhar amassa una còla de competéncias diversificadas: biblicas, istoricas, teologicas, pastorales, literàrias e linguisticas. Calia donc enfaiçar l'entrepresa d'un altre biais.

Passarem a la lèsta sus la preistòria, que se debanèt tota en Provença, mai que mai a l'entorn de l'abadia dels canonges premontrats Sant Miquel de Frigolet, al ras de Tarascon. L'iniciativa es venguda, en 1966, dels presidents de las associacions felibrencas de Marselha. Una

23. J. CUBAYNE, *Novèl Testament*, Tolosa, Colegi d'Occitània, 1942 — *Novèl Testament*, *ibid.*, 1956.

primièra revirada experimental de l'«Ordo» missae foguèt prepausada. Demorava pas que de i portar los cambiaments necessaris.

La recerca efectiva e fructuosa començèt en 1970, ambe la creacion d'una comission de traduccion que acampava los tres dialèctes mai importants: provençal, gascon e lengadocian. Lo grop compreniá, al latz de los especialistas de la lenga, clergues e laïcs, venguts dels quatre cantons d'Occitània, de teologians, de biblistas, de rectors de parròquias causits per son experiéncia pastoral. Ieu meteis foguèri cargat de donar, a prepaus de totes los tèxtes, lo punt de vista del liturgista que foguèt totjorn —ò vòli dire— plan aculhit e generalament seguit. Atal, poguèrem tirar profit de los estudis ja faits, als quals aviái participat, per la revirada en francés.

A l'entà de se metre a l'òbra, òm decidiguèt d'emplegar pas cap de mot o d'expressions que siaguen pas coneguts en pertot. De fait —ò avèm descobert per l'experiéncia— aquò foguèt pro facil quand s'agissiá de metre d'acòrdi lo provençal e lo lengadocian, mas ò trovèrem mens aisit per lo gascon e nos sèm mainats de las particularitats d'aqueste parlar. Nos sèm, ça que la, tenguts al engatjament qu'aviàm pres e sèm pervenguts, gràcias a las concessions necessàrias, de i demorar fisèls.

De lanç, dòas questions se pausèron als traductors:

La primièra es de saber quinis formularis conveniá de tradusir. D'efieit, en lòc la messa es celebrada en occitan cada jorn, nimai cada di-menge. Aviam donc pas cap de rason de recercar un missal complèt. Mas suffisiá pas de prepausar l'ordinari ambe las quatre pregàrias eucaristicas. Foguèt alara decidit de i ajustar las messas estampadas dins lo suplement del Missal roman, jos lo títol *Missae pro sacerdotibus qui aliam missam eligere non possunt*. Avèm atal tot ço que fa besonh per celebrar cap a long de l'annada. Aiçò fa onze messas, ambe las lecturas biblicas e las prefàcias convenentas: dins lo temps de l'Avent, dins lo temps de Nadal, dins lo temps de Quaresma, dins lo temps de Pascas, dins lo temps ordinari, messas de l'Esperit sant e de Pentecosta, de la santa eucaristia, de la santa Verge Maria, dels sants apòstols e martirs (ambe d'orasons diferentas segon que siaguen los uns o los autres), dels sants e fin finala per los mòrts. L'usatge a manifestat que aquesta causida èra de bon judici.

La segonda question es de saber se val melhor dire a Dieu «tu» o «vos». De verai, lo probèma nos foguèt pausat per la revirada catalana, perdeque totes las altrás que conéissèm en Euròpa an causit lo «tu». Las ambedòas solucions èran possibles en occitan, mas avèm preferit d'estonar pas trop los fisèls, acostumats desempèi la reforma liturgica, de dire «tu» dins la pregària en francés. Nos arraca de nos èsser, d'aquel biais, alunhats de vosaltres.

Amb aquestes principis, totes se botèron a l'òbra. De verai, lo mai grand trabalh foguèt complit per paucas personas que rediguèron los tèxtes melhorats a bèlis paucs. Cada còp, tot èra envoiat als membres

de la comission, e cadun fasiá de remarca segon la sieuna competéncia. Al regard d'aquestes esmandaments, tant e mai, un tèxte novèl se compausava, fins a l'estat que poguèt ésser jutjat satisfasent.

Per donar una idèia d'aquela traduccion, aquí lo tèxte del «Pater», inspirat de tradicions ancianas:

*Paire nòstre que sès dins lo cèl,
que ton nom se santifique
que ton renhe nos avenga,
que ta volontat se faga sus la tèrra com dins lo cèl.
Dona-nos uèi nòstre pan de cada jorn,
perdona-nos nòstres deutes
coma nosaltres perdonam a nòstres debtors
e fai que tombem pas dins la temptacion
mas deliura nos del mal.*

Aprèp dòs annadas de trabalh intensiu, la revirada occitana de l'«ordo missae» foguèt imprimida pel primièr còp en 1975, jos lo sagel dels avesques d'Occitània, que, d'accòrdi ambe la Conferéncia episcopala francésa, que sola a una existéncia canonica, publiquèron una ordenança:

Dins la liturgia de la messa en lenga occitana, o lenga d'òc, serà obligatòri d'emplegar lo present tèxte titolat «Messa en lenga d'òc». D'ara en davant es lo sol autorizat per l'usatge liturgic. Totas las permissions acordadas fins ara son suprimidas. (art.4)

La Congregacion romana del Culte divenc a pas reconegut l'occitan coma lenga liturgica; a pasmens acceptat de daissar far los avesques d'en çò nòstre: aquestes, d'efieit, se pensèron que's melhor avèr una traduccion comuna, a que totes se pòdon fisar, que non pas de reviradas improvisadas que cadun se cosinejariá segon la sieuna fantasiá.

La traduccion oficiala servís dins unas assembladas festenalas, sobretot per Nadal, per los acamps felibrencs o per d'altras escasenças sempre mai soventas. Un avesque tanben, lo d'Agen, Sabin Saint-Gaudens, se regaudís fòrt cada còp que pòt celebrar una messa en lenga d'òc, çò que fa tant e mai. Li agrada de dire qu'en parlant ambe lo monde, a l'eissida de talas festejadas, a rebut de confidéncias esmoventas d'òmes et de femnas uroses d'avèr pregat dins la lenga que los fa caminar cap a Dieu ambe tota la riquesa de lor personalitat prigonda.

De segur, podèm pas negar lo risc de demorar al nivèl d'una sensibilitat, religiosa benlèu, mas pas gaire evangelizada... o d'un folclòre que seriá pas qu'un escapament de la vida vidanta, per se plaire dins un languiment del passat... o encara de botar la messa en occitan al servici d'un projècte politic o exclusivament cultural, sense que los que ò demandan agèsson la mendre fe dins lo mistèri del Senhor e sense que se

pòsque esperar una vertadièra participacion de las pregàrias liturgicas. La celebracion pòt pas èsser redusida a far vibrar dins lo còr dels òmes un trebolèri nostalgic.

Mas un còp aquela eventualitat forabandida còp sèc, se cal rememorar que lo risc es la lèi de tota activitat umana e sabèm que lo Dieu que se faguèt òme mespresa pas res de cò uman. Avèm aquí, ò cresi, un biais subrebon de nosar un ligam entre liturgia e pietat populara.